

Дзітлярыйшчэ і Мастацтва

Год выдання 37-ы
№ 63 (2229)
9 жніўня 1968 г.
ПЯТНІЦА
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАУ БССР

КАЛІ гавораць пра масавасць фізкультуры, пра папулярнасць спорту, я адрозніваюць ад урачыстага марш-парада спартсменаў у дні святаў, не тысячы натоўп краснаеў, які, бы лавіна, імчыцца па шашы, а хлопцаў з нашага двара, якія з раўніцы да вечара ганюць мяч. Вы толькі зірніце на іх расчыранелыя твары, на раскрыстаныя кашулі. Якая энергія, які імпульс. І нічога, што з расчыраных аблоў востра глядзіць іскра: «Ю-юра, дахаты, Ю-юра, абед даўно есты!» Ю-юра, я толькі на тым тыдні табе купіла чаравікі, глядзі, на што яны падобныя... Сямігадовы Юра і не шармае. Ён ад неацярпення тупае нагамі і што ёсць сілы крычыць:

СІЛА, СПРЫТ, ПРЫГАЖОСЦЬ!

На пытанні карэспандэнта «Літаратуры і мастацтва» адказвае першы намеснік старшыні савета Саюза спартыўных таварыстваў і арганізацый БССР В. П. Сазановіч.

нарам, — з'яўляецца членам калектыву фізкультуры — займаецца ў розных секцыях, прымае ўдзел у спарціўных і г. д. Валіцкі Паўлавіч займае, між іншым, і ў параўнанні з мінулым годам колькасць фізкультурнікаў павялічылася на 130 тысяч чалавек.

— А зараз я вам дам яшчэ больш цікавыя лічбы, — працягвае ён, — толькі за мінулы год мы падрыхтавалі 412 тысяч значкістаў ГТО і ГЗР. Перавыкананы абавязальствы па падрыхтоўцы спартсменаў другога, трэцяга і юнацкага разрадаў. Падрыхтавана 525 кандыдатаў у майстры спорту СССР, перавыкананы планы падрыхтоўкі майстроў спорту СССР і майстроў спорту міжнароднага класа.

Я заўважваю, што стаць майстрам спорту, відаць, вельмі зайдорна, але асноўная маса людзей, якія займаюцца фізкультурай, адукацыя не пра спартыўную кар'еру, а пра тое, каб трымаць калі можна так сказаць, высокім жыццёвым тонам, зберагчы здароўе.

— Мяркую, што ў гэтым плане ў нас робіцца нямаля. Падлічыце самі — ужо з пачатка года ўзросту мы прымаем хлопчыкаў і дзяўчынак у розныя секцыі — плавання, фігурнага катання і г. д. Гэтым — агульнаадукацыйна школа, дзе заняткі па фізкультуры абавязковыя, далей — інстытут — таксама. Няма ў нас, відаць, і такога прадпрыемства, калгаса або саўгаса, дзе б не было фізкультурнай арганізацыі, а то і спартыўнага клуба, як скажам, на мінскіх трактарні і аўтамабільным заводах, Гомсельмашы, у калгасе імя Калініна Брэсцкай вобласці.

Мы падумалі і пра пясчанаў. Пры спартыўных клубах створаны групы і секцыі здароўя — калі пачае, займайся. І займаюцца. У гэтым годзе колькасць членаў секцыі здароўя павялічылася ў рэспубліцы ў параўнанні з мінулым годам на 200 тысяч чалавек.

Але не ўспрымайце мае словы як жаданне сказаць, што ўсё ў гэтым плане ў нас добра. Вельмі вузкая месца — кадры спецыялістаў-педагогаў. Іх вельмі мала. У многіх школах, асабліва ў вясковых, ролю фізкультурнага выхавальніка выконвае часта выведковы чалавек, бо настаўніка з адпаведнай спецыяльнай адукацыяй няма.

Я расказваю Валіцкіму Паўлавічу, што ў час нядаўняй камандзіроўкі бачыў у адной вясковай школе самаробны спартыўны тэр, у прыватнасці, збіты з жэрдак паралельныя брусы... — Так, інвентару сапраўды не хапае. Ды і той, што выпускаецца, па якасці пакідае жадаць лепшага. У нас, напрыклад, вельмі дрэнныя валебольныя і футбольныя мячы, некалькі гульняў — і, набывай новы. А спартыўны касцюм! Пасля першага ж мыцця няма на што глядзець.

— Відаць, не хапае і памяшканняў для заняткаў спортам? — Ведаецца, не хапае і адзін-два гады мы выйшлі з гэтага крызісу. У абласных цэнтрах і гарадах рэспублікі ўзведзена і ўзводзіцца шмат спартыўных збудаванняў. Асабліва паказальна ў гэтых адносінах Віцебшчына, дзе будаўніцтва спартыўных комплексаў вядзецца за кошт кааператыва прадпрыемстваў.

Выдатны палац спорту «Камсамалец» з цудоўнай залай і закрытым плавацельным басейнам выраў у самім Віцебску. Вялікі спартыўны комплекс будуюцца ў Наваполацку — у яго ўваходзіць стадыён, закрыты басейн і г. д.

Калі вы памятаеце, некалькі гадоў назад наш друк біў трыогу нахонт таго, што ў рэспубліцы вельмі мала плавацельных басейнаў. Так яно і было на самай справе. Цяпер у адной толькі Оршы пяць басейнаў. Выдатны басейн з вышкімі для скокаў у вяду абсталяваны ў Гомелі і Бабруйску.

— Мне давялося вака з пункту следжання архітэктурных форм... [Заканчэнне на 4-й стар.].

Школьныя музеі Ільіча

У такі музей уваходзіць з радасцю і гонарам за нашу цудоўную дзяржаву, якая пераняла ад сваіх бацькоў і дзядоў гарачую любоў да дарагога Ільіча. Ленінскі музей... Зараз на Гомельшчыне іх ужо больш за дзевяноста. Акрамя таго створана 545 ленінскіх пакояў.

Ленінскі музей вядучы вялікую масавую і вучэбна-выхаваўчую работу. У музеях на 25-й, 35-й і 37-й сярэдніх школ Гомеля. Церахоўскай школы, Лоеўскай сярэдняй школы праводзіцца «вечары пакаленняў», калектывна праслухоўваюцца запісы прамоў У. І. Леніна, даюцца ўрокі па гісторыі, географіі, літаратуры, аздаваюцца ленінскія дні і іншыя гісторыка-рэвалюцыйныя даты.

У Ленінскім музеі Дварышчанскай сярэдняй школы Хойніцкага раёна выходзіць насяненая газета «Іскры Ільіча», з любоўю і мастацкім густам вядзецца альманах «Ленінскім курсам», які ў нагляднай і пераконаўчай форме расказвае аб поспехах у СССР і краінах сацыялізма. Беражліва захоўваюцца тут партрэт Леніна, паларны беларускі мастак.

Добрая справа ідзе аб музеях пры Ільічоўскай і Буда-Кашалёўскай сярэдніх школах. Яны сталі сапраўднымі цэнтрамі прапаганды ленінскіх ідэй, палітычных і навуковых ведаў не толькі сярод вучняў, але і сярод насельніцтва. Першы з іх існуе ўжо пяць гадоў. Тут сабраны і выстаўлены ў экспазіцыі больш за тры тысячы экспанатаў, па якіх можна наглядна ўявіць жыццёвы шлях Леніна.

У музеі — дакументы і матэрыялы, прысуданыя ў Ленінскім музеі Пскова, Шушанскага, Ленінградска, Пражскага музея і Лонданскай бібліятэкі. Тут сістэматычна наладжваюцца ленінскія чытанні, адбываюцца сустрэчы з удзельнікамі рэвалюцыйна-мажыцкай і Айчынай войнаў. Сіламі саіх вучняў у школьных майстэрнях зроблены макеты ленінскага пашу на станцыі Разліў, дома Ульяных у Сімбіруку, электрыфікацыйная карта «Па ленінскіх месцах». Музей адкрыў філіял на фабрыцы

Школьныя ленінскія музеі... Няхай іх будзе ўсё больш і болей. Гэта выдатны падарунак нашай моладзі вялікаму юбілею — 50-годдзю БССР і Кампартыі Беларускай і нахдоходзіцца стагоддзі для нараджэння заснавальніка нашай партыі і Саветскай улады Уладзіміра Ільіча Леніна.

М. ГАТЮКІН, супрацоўнік Гомельскага краязнаўчага музея.

СУСТРЭЧЫ БІБЛІЯТЭКАРАЎ ДВУХ РАЁНАЎ

Традыцыйным становіцца сустрэчы круглянскіх бібліятэкараў з бібліятэкарамі суседніх раёнаў. У маі прапагандацыі кніжы з Круглянска ездзілі ў Талачынскі раён Віцебскай вобласці. Там яны знамяніліся з работай раённай, некалькіх сельскіх і клубных бібліятэк. У сваю чаргу бібліятэкары Круглянскага раёна расказалі ім аб сваёй працы.

Бібліятэка дзела прапагандацыі творы Леніна і літаратуру аб правадыру. Да значнальных дат тут наладжваюцца выставкі кніжы, бібліяграфічныя агляды, сустрэчы чытачоў з ветэранамі вайны і Вялікай Айчыннай вайны, героямі працы. Сельская бібліятэка і яе рабочыя памагаюць камуністы саўгаса «Цячынска». Пра этапы развіцця сельскай працы на семінары сакратар партарганізацыі саўгаса В. Русаў.

Удзельнікі семінара пабывалі ў Прыпянскай сельскай бібліятэцы і Гальбоўскай сельскай клубе, знамяніліся з работай раённай бібліятэкі.

У заключэнне гэтай запіскай на агенчык, у якім прынялі ўдзел і культасветработнікі Бялыніцкага раёна.

З. ДЗЕРГАЧОВА.

11 ЖНІЎНЯ — ДЗЕНЬ БУДАЎНІКА

НАСУСТРАЧ ЮБІЛЕЮ ЛЕНІНСКАГА КАМСАМОЛА

Набліжаецца свята савецкіх юнакоў і дзяўчат — 50-годдзе Ленінскага камсамола. ЦК ВЛКСМ, Міністэрства культуры СССР разам з творчымі саюзамі намялі правесці рад мэрарпрыемстваў, прысвечаных знамянальнай падзеі.

Вось некалькі паведамленняў на гэтую тэму з творчых арганізацый і культасвету нашай рэспублікі.

У ЖЫЦЦІ ЗАЎСЁДЫ ЁСЦЬ МЕСЦА ПОДЗВІГУ

Гэта здарылася ў калгасе «Першае мая» Шумскага раёна. Загарэўся навоўнік. Камсамалец Станіслаў Клімаў кінуўся ратаваць калгасную жылую. Станіслаў загінуў. У калгасе свята ўшаноўчы героіну ўчынка камсамольца. Праўленне калгаса вырашыла ўвечна памяць свайго земляка. Зрабіць камсамольца тэатральна-мастацкага інстытута Юрыя Мельніца і архітэктар Юрыя Яніковіча. Маладыя скульптары і архітэктары рэспублікі да 50-годдзя Ленінскага камсамола нахна працуюць над помнікамі камсамольцам, якія загінулі ў дні Вялікай Айчыннай вайны. Гэтым жае прысвечаны свае работы студэнт Мінскага тэатральна-мастацкага інстытута Юрыя Палюкоў і архітэктар Ашот Серапяна, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларускай рэспублікі Геннадзь Мураўцоў і архітэктар Уладзімір Крывашэў.

Тэматычныя вечары

Установа культуры Брагінскага раёна прысвечваюць 50-годдзю Ленінскага камсамола тэматычныя вечары, наладжваюць сустрэчы з ветэранамі рэвалюцыйна-грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, першымі камсамольцамі, з героямі працы. Старажня рыхтаваліся клубныя работнікі да вечара «Знамяны Леніна моладзі». У фее клубу калгаса «Рухавік рэвалюцыі» спецыяльна да гэтага вечара аформілі наглядную агітацыю. На сценах былі сабраны матэрыялы пра першых арганізатараў Саветскай улады ў вёсцы Верхняй Жары, пра дзейнасць першых мясцовых партыйнай і камсамольскай аргчлкі, пра камсамольцаў-землякоў, якія змагаліся на франтах Вялікай Айчыннай вайны і ў партызанскіх атрадах. І пра тых, хто сёння служыць у рэдах Саветскай Арміі. «Новай башчой» у спадчыну маладзім — так называлі тэматычныя вечары, які адыбы ў клубе саўгаса «Астралянд». Успамінамі падліліся ветэраны вайны і працы П. Клімук, В. Позняк і І. Сіраж.

З юдоднікамі — на новабудуолі

Па пучыццях ЦК камсамола Беларускай рэспублікі выязджала група маладых мастакоў. У Магілёве на «Лаўсанбудзе» пабывалі мастак Барыс Перушынін і Барыс Цітовіч. Яны зрабілі рад партызанскіх замалевак маладых перадавікоў гэтай будоўлі, выяжджалі ў калгасы і саўгасы вобласці, дзе афармлялі стэндзі, прысвечаныя 50-годдзю Ленінскага камсамола. Цікавая творчачая паездка была ў мастака Алесся Пятрухіна. На Мазырышчына ён сустрэўся са здабытчыкамі беларускай нафты. Мастакі Наталля і Георгій Папалюскія знаходзіцца цяпер у Гомелі на камсамольскай будоўлі суперфасфатнага завода.

ГОД ВУЧОБЫ ПА-НОВАМУ

МІНУЛЫ навучальны год у нашым вучылішчы быў не такі, як папярэдні: на тэатральным аддзяленні асобна была новая праграма на рэжысуры і майстэрству акцёра — намота больш складаная, чым у тых гадах.

Трэба сказаць, што летаніц набор быў даволі ўдалы, прышла да нас моладзь сур'ёзная, у асноўным выпускнікі сярэдніх школ. Таму працаваць, асвойваць новую праграму было з кім.

Па новай праграме вялікая ўвага была звернута на такую форму клубнай работы, як агітацыйна-мастацкая брыгада: будучым клубнікам гэта вельмі патрэбна.

І вось мы рашылі стварыць такую агітбрыгаду ў вучылішчы, каб навучнікі маглі на практыцы асвойваць набываныя веды і навыкі.

Нас напаткала нямаля цяжкасцей. Шмат часу ўзялі пошуці матэрыялы для сцэнарыя, які мы рашылі прысвечыць 50-годдзю БССР і 50-годдзю Ленінскага камсамола. Пад кіраваннем выкладчыкаў П. Шкалява і П. Пашкевіча былі прырыхтаваны дзве праграмы: «Юнацтва» і «Вылінікі» вучыцтва вядучы расказ.

Навучнікі ў гэтых прадстаўленнях выступілі не толькі як выканаўцы сваіх роляў, яны былі і мастакамі-афарміцелямі, і спевакамі, і тансерамі.

Шмат было перароблена імі тэхнічнай работы — вучыліся дэманстраваць кіно, афармляць сатырычныя светлавяныя газеты, ствараць патрэбныя музычныя, шумавыя і светлавяныя эфекты. Упершыню знамяніліся яны з работай ляльчанага тэатра. Адным словам, гэта была вельмі цікавая і карысная працяжка.

Спачатку нашы артысты выступілі ў сваім вучылішчы, потым далі некалькі канцэртаў да будаўніцтва Гродна, калгасу Гродзенскага раёна. Гледачы даўга не адпусцілі нас, прасілі, каб мы часцей прыязджалі да іх з канцэртамі.

У мінулым годзе нашы навучнікі інсцэніравалі мастацкі творы. Гэта таксама было вельмі цікава і для вучыцтва. Агульнавядома, што сельскія драматычныя калектывы заўсёды алучваюць пераўраўнаваны голас. Новае аднаконткі з'яўляюцца ў друку вельмі рэдка. Між тым ёсць у нашых пісьменнікаў шмат кніжы, якія так і прасіцца на сцэну. На занятках па рэжысуры ці майстэрству акцёра

ЧЫТАЧЫ ПАВЕДАМЛЯЮЦЬ

Мастацкія вырабы Маладзечанскай фабрыкі «Народная творчасць» ахвотна набываюць пакупнікі. Да 50-годдзя БССР на прадпрыемстве асвоены выпуск новых юбілейных сувеніраў. Гэта — «Жыня», «Рыбак», «Касец». Эскізы іх распрацавалі мастакі фабрыкі Р. Брыскі і З. Ляўчыня.

У. МАГІНОВІЧ

Кожную пятніцу ад Мядзельскага раённага Дома культуры адыходзіць аўтобус, упрыгожаны лозунгамі і плакатамі. Удзельнікі самадзейнасці вьзвў у калгасы раёна музыку і мастацкае слова. Сцэнарый выступлення агітбрыгады распрацавала мастацкі РДК С. Ходас. Праграма канцэрта шчыра і амястоўна. Шырока выкарыстоўваюцца мясцовыя матэрыялы. Выступленні агітбрыгады карыстаюцца назменнымі постанам.

І. МАЯСКІ.

Трэці год працуе клуб «вясельных чалавечкаў» пры Маладзечанскім Доме культуры чыгуначнікаў.

ХРОНІКА

Сярод мэрарпрыемстваў, прысвечаных 50-годдзю БССР і Кампартыі Беларускай рэспублікі, — важнае значэнне вядзецца творчым конкурсам. Міністэрства культуры ажур конкурсу па лепшым спектаклю і драматычным тэатрам старшыня — Ю. Міхневіч, намеснік — К. Губарэвіч, на лепшую масавую і эстрадную песню (старшыня — І. Палівода, намеснік — П. Шарыма), на лепшыя нумары да святаў чыгуначнікаў (старшыня — І. Палівода, намеснік старшыня — Р. Ачышка).

НАВАПОЛАЦКУ—10

Дзесяць гадоў назад, у адзін з летніх дзён, на левым беразе Заходняй Дзвіны, недалёк ад старажытнага Поляцка, пасланцы ўдарнай будоўлі нафты і газу першыя палаткі. Так пачалася біяграфія новага горада.

кімі вуліцамі, шматпавярховымі жылымі домамі, школамі і бібліятэкамі, кінатэатрамі і дзіцячымі ўстановамі.

Завтра горада яшчэ больш цудоўнае. Уздоўж Заходняй Дзвіны раскінецца парк культуры і адпачынку, тут жа на

беразе ракі вырастуць памяшканні тэатра і цырку, Палац спорту, вялікі кінатэатр, магазіны, рэстаран...

Пра імклівы шлях горада ў заўтрашні дзень сведчыць гэты здымак карэспандэнта БЕЛТА Р. Усмамава: закінчана будаўніцтва аднаго з двух наваполацкіх стадыёнаў.

3 КРЫНІЦ НАРОДНЫХ

Горача падтрымліваю кандыдатуру Яўгена Карлавіча Цікоцкага на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР за оперу «Алесь». Створаная ў цяжкай гады вайны, опера вытрымала выпрабаванне часам. Пра гэта сведчыць не толькі тое, што яна неаднаразова ставілася на опернай сцэне, але і тое, што многія артыісты хоры з гэтага твора жывуць, як кажуць, самастойнымі канцэртнымі жывіцямі.

З цягам часу опера набывае новыя якасці, бо няўрымслівы кампазітар зноў і зноў вяртаецца да партытуры, да сваёй, любімай, любімага дзіцяці, — узабагае музычную мову, удакладняе распрацоўку асобных партый і эпізодаў. У цяперашнім выглядзе «Алесь», на маю думку, заслугоўвае вельмі высокай ацэнкі. Аўтар рашуча адмовіўся ў ёй ад другародных эпізодаў, ад перагружкі лабачнымі сюжэтнымі лініямі. Яго творчыя намаганні былі скіраваны на тое, каб глыбей раскрыць драматычны падзеі і характары чалавечых характараў, героіну народнай барацьбы супраць фашысцкіх захопнікаў. Уаголюе Я. Цікоцкі належыць да тых кампазітараў, для якіх гераічная тэма з'яўляецца служэцкай крыніца натхнення. Ён і пачынаў сваю шлях, як вядома, з бунтарнай гераічнай «Песні пра Буравесніка», створыўшы ў 1918 годзе музыку да яе (Сімфонічная пэза «Буравеснік» Я. Цікоцкага і дагэтуль застаецца ў рэпертуары аркестраў краіны).

У оперы «Алесь» асабліва прываблівае народная стыль музычнай мовы. Творца, па-мастацку перасасноваў кампазітар фальклорныя інтанацыі і скерытэўныя народныя песні. Я маю на ўвазе: хвалючыя эпізоды, дзе ў музычную драматыку аўтар, натуральна ўвадаўця такія цудоўныя песні, як «Ой, ды тучыцца хмарыцца», «Дзе ты быў, салавойка», «Ай, у беры, беры», «Не плач, матуля». Мушу падкрэсліць, што народныя інтанацыі бярэць кампазітар, не як цытатаў для «адабы» партытуры, — не, Яўген Карлавіч добра адчувае, як драматычна і вобразна вымагаюць, каб у аркестры і ў чалавечых галасях уладары загуляла тое, што жыве ў народзе. Арыгінальны артыіст ансамблі ў «Алесь» часта набываюць афарбоўку і інтанацыю народнай песні, і гэта надае вобразам асабліва прывабнасць (песня Марфачкі, арыёза Алесі, арыя Аланаса і г. д.).

Мне здаецца, зусім справядлівае лічыць оперу народнай музычнай драмай як па сюжэтным рамаху, так і па музыцы, па характары яе драматычна.

Тонка і выразна распрацаваны кампазітарам лейтэмы — гераічная тэма партызанскага закліку; тэма Алесі, бабурываная на даючы ўзыходзіць вяртаць; прасякнутая светлым пірызмам з прадчуннага нягледу, я нават скажу бы, павольна пашчотная тэма ханіна Алесі і Сяргея. Умела развіваючы, вар'іруючы і гарманічна і рытмічна аснову, кампазітар дасягае вялікага драматычна гучэння кульмінацыйных сцэн, шырокага сімфанічнага развіцця музыкі.

Па-маастэрску створаны і спектаклі, які паказваю наш тэатр у 1967 годзе, харальныя эпізоды. «Якраз» і «Надоць» агульнаму гучэнню твора ідэя-партыі, тычыцца і эмацыянальнай павагі. Калі слухаш «Алесь», зяртаеш увагу на тэліфанічнае багачце партытуры — ад палева да рэчытываў усё напісана ўзруненай рукой вопытнага музыканта.

Вялікі заслугі Яўгена Карлавіча ў развіцці беларускай савецкай оперы. Ён жа выступаў адным з піянераў у гэтым жанры. У 1938 годзе ўпершыню на нашай прафесійнай сцэне была стаўлена нацыянальная опера — «Міхась Падгорны» Я. Цікоцкага. Яго творчасць садзейнічала станаўленню і росквіту такіх талентаў, як Л. Александровіч, М. Дзяніскаў, Р. Млодэк, узабагала рэпертуар першаў і гісторыі музыкальнага народа нашай краіны.

Усё гэта і дае мне падставу сказаць у абмеркаванні кандыдатуры на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР сваё «зав» адносна оперы «Алесь».

Дамітрый ЖУРАУЛЕУ, музыкантаўца.

ЗУСІМ не абавязкова, каб першы быў вышэйшым комам. Ва ўсім разе пра першы раман Алесі Аспенкі «Вогненны азмут» так не скажаш. Кніга напісана з той яснасцю, свабодай, творчай раскванасцю, да якіх пісьменнік няўхільна ішоў з твора ў твор, перамагаючы спакуслівыя схемы і дыдактыку, што часам прывялілі да яго апаўданаўчых і апоўданаўчых. Кожную заваяваную пазіцыю пісьменнік трымаў замайоваў, і чытачы гэта адчувалі. Калі выйшла з друку апошняя «Жыта» — твор амаль поўнае свабоды ад апісальніцтва, фактаграфіі.

Раман «Вогненны азмут» — прычына вяртання ўлада і для самога аўтара. Для ўсёй нашай літаратуры аб Айчынай вайне.

Пра гераічнае, поўнае драматычнае жыццё і барацьбу беларускага народа ў гады нямецка-фашысцкай акупацыі напісана ямаля кніг. Як і многія нашы пісьменнікі, А. Аспенка выбраў тым перыядам Айчынай вайны, калі партызанская барацьба яшчэ толькі пачыналася. Пісьменнік усёбакова і глыбока раскрыў асаблівасці гэтага надзвычай адважна перыяду, калі на карту быў пастаўлены лёс Савецкай Радзімы. Яшчэ не было ні магучых партызанскіх злучэнняў, ні «райкавай» вайны, ні рэгулярнай сувязі з «Вялікай зямлёй», з фронтам. Але скрозь і ўсюды дзейнічалі падпольныя групы, створаныя партыяй для арганізацыі ўсенароднай барацьбы з акупантамі. Дзейнасць адной з такіх груп на працягу першых шасці месяцаў вайны і прасочана ў рамане А. Аспенкі.

Пяць камуністаў, якіх аб'ём партыі пачынаў у сваім раёне для арганізацыі антыфашысцкай барацьбы, — людзі розныя, са сваімі рысамі характараў, асаблівасцямі ацэнкі падзей. Да іх пераважае і прынявана ўвага пісьменніка. Але камуністы падпольныя дзейнічалі не ў вакууме, яны шукалі і знаходзілі падзейных пачаткі, паступова абрасталі актывам і разам з ім узнімаўся на барацьбу ўсё новыя сотні людзей, з якіх неўзабаве вырасталі партызанскія атрады і злучэнні. Пісьменніку ўдалося паказаць, што гэтая была свайго роду ланцужатая рэакцыя, у ходзе якой усё больш вылучалася і нарасталая да часу скрытая энергія народа.

Пры даволі шырокім ахопе падзей раман бярэ за жыццё і ўвагі да кожнага героя, незалежна ад таго, які месца ён займае ў кнізе. Чытаеш старонку за старонкай, раздзел за раздзелам і верыш аўтару, калі ён паказвае, як цяжка было ўчора яшчэ мірным людзям псіхалагічна настраівацца на новы лад, пераадоўваць многія даваенныя, часам даволі спрэчныя, уяўленні аб жыцці, аб метадах і сродах барацьбы з ворагамі.

Мы ўжо гаварылі, што ў рамане дзейнічаюць розныя людзі. Гэта і камуністы-падпольшчыкі, і воіны-акупуацыя, і пасланцы «Вялікай зямлі», і яскравы актывісты, якія таварылі, не шкадуць калісьці біцца з ворагам, але яшчэ не ведалі, з чаго пачынаць.

Паспрабуем вылучыць тыя вобразы, якія па праву занялі цэнтральнае месца ў рамане. Перш за ўсё гэта

падпольная пяцёрка. Каб уявіць, з якім багажом яна сустраля вайну, прыгадаем, як дакарае сябе за колішнюю непрадбачлівасць былы заградчык района Тышкевіч. Гэта ж менавіта ён гаварыў зусім надаўна на раённым злёце выдатнікаў вучобы: «Я зайдзіроху вам, што вы ніколі не пазнаеце жахаў вайны, разбурэння і інтэрвенцыі». Ціпер Тышкевічу баляча і сорамна, што ён не закахваў людзей заштаманаванымі словамі пра неспрыступнасць нашых граніц. Вайна навучыла яго ўзважваць кожнае слова, пазбягаць паспешлівых рашэнняў, і гэта робіць Тышкевіча сапраўдным партызанскім жанком.

З рэальнага жыцця ўзяты вобразы начальніка міліцыі Валенды, сакратара сельсавета Прусава, старшыні калгаса Каршуківа.

Вос Валенда. Гэты пачынае, даўтаруці чалавек з

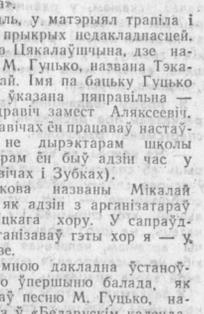
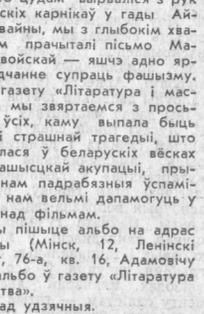
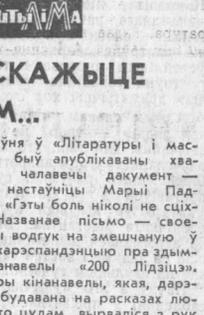
цяжкім позіркам строгіх вачэй бачыць свет толькі праз міліцэйскія рапарты, прагаты, нумары казённых папак. Усё, што не ўкладвалася ў схему пратока, бантажыла яго. Ён не верыць нават паліцэйшам з падпольнай групы. Даўно не відзеў Галая? Увеч, мусіць, за лінію фронту... Нічога не чуваць пра Тышкевіча? Таксама, відзець, недзе схавалася ў заціпку...

Звышлішнасць такіх людзей, як Валенда, звычайна спадучалася з кар'ерызмам. Вялікае значэнне для характэрнага Валенды мае такі эпізод у канцы рамана: калі атрад, у якім знаходзіўся былы начальнік міліцыі, загадалі аб'яднацца з партызанскай групай былога акружэнца Баталева, Валенда перш за ўсё пачынае дабаты аб пасадках.

Гэтак жа рэльефна вылісаны вобраз Веры Прусавай, чалавеча шчырага, бескампрыміскага, але вельмі недалёкага. Прусава не ведала адценняў, нунаасць, дыялекты. Для яе існавалі толькі дзве катэгорыі людзей: калі ты не патэчнік, то вораг — ніякай сярэдзіны, ніякай надзеі, што чалавек, які сёння яшчэ не гатовы да актыўнай барацьбы з ворагам, заўтра можа стаць змагаю.

Але і яна пад уплывам сваіх таварышаў навучалася стрымліваць сябе, прыслухоўвацца да людзей, паважалі іх.

Мастацкім адкрыццём пісьменніка з'яўляецца і вобраз старшыні калгаса Каршуківа. У літаратуры мы не раз сустракаліся з гераіямі, якія з'яўляюцца хітрамі, выклікаюць спадучанне. Каршукіў разлічвае з дапамогай такой «аднаасобнай» хітрыцы змаганца і з фашызмам. Перад вайной гэты хітраў абурваў суседніх старшын — казаву, што сёння яшчэ рана, а сам шпіком пачынаў вясновыя работы і першым іх заканчваў, каб лішні раз яго паліцэйскі перадавіком. Калі нем-

ЗЯМЛЯ У АГНІ

Ад разгалістых вершалін маргунных дубоў, па шэрых параных ствалах, па крўтым пасчаным абрыве Дняпра ідуць штры, выплывае пазва кінафільма — «Генерал Пушча».

Паэтычна і ўзнёсла пачынаецца гэтая кінааповесць пра партызан, пра мужнасць і гераізм нашага народа.

Кінаэкран паказвае, як дзеці паліваюць маладыя дрэўцы каля кургана Славы, толькі што насыпаная рукамі шчырых людзей. Дзеці нясуць кравікі да кургана. Навокалле купаецца ў характэры сонечнага дня. Шыня. Але ў гэтай цішыні ўжо адчуваецца подых неспакою, трывогі.

І раптам — загудо, загрукатала! Дыхнуў агнём і дымам чэрвень сорак першага года.

Гора і пакута сунуцца па нашай зямлі далей, далей праз нашы лясы, гарады, вёскі... Трубы перамогу чуюць трубы. Захлянаецца ад радасці нямецкі дыктар. Стомлена, трагічна і пакутліва гучаць словы нашага дыктара: «Панікуй Гродна... Оршу... Віцебск пакінулі...».

Плакучай, гаручай слязою, вялікім гневам напаянае сцэнарыст Анатоль Вялюгін словы дыктарскага тэксту. За сэрца халаюць тыя словы.

На экране ваяенная хроніка: Гітлер любуецца развалінамі Мінска. У агні, у дыме, у попель горад. Памясь...

Уласным сэрцам у сэрцы, у думкі людзей пранімае аўтар сцэнарыя, выказваючы адзіны клопат, адзіны ўзбудж: выстаіць, абараніць родную дзяржаву, жыццё Радзімы!

Хроніка ваяенных дзён паказвае: у вялікім бары арлінае нягядзе — партызанскі атрад бацькі Міня. Міняй Шліпавіч Шыроў — салдат разваліны. Ён са зброй у руках адстойваў маладую Савецкую дзяржаву. У дні грамадзянскай вайны ў гэтых лясах на Вялікім шчыры вынішчаў банды «вядзіны» і «белыя». Ордэнам баваго Чырвонага Сцяга тавы быў ўзнагароджаны Міняй Шліпавіч. Зноў ён сабраў сваіх суседзяў і таварышаў, верных людзей сабраў у баявыя дружны. Камандзірам Першай беларускай партызанскай брыгады стаў М. Шыроў.

«Калі ён не прыдзе да нас, увесь род Шыроўных будзе знішчаны» — абавіцілі ворагі. «Не іду!» — пісала з турмы старэйшая дачка, плянера Ліза. — Калі цябе, татка, заб'юць, мы бездапаможныя, не адпомсцім фашыстам...».

Сэрца аплываюць слязі, вялікай жалюбы і шчырай праўдай напуюненныя словы: «Бацька Міня, іменная бацька: мудрасць, мужнасць, трагедыя народа...».

На экране — у вялікім смутку стаяць партызаны, партызанкі. Плача, слёз не хаваючы, рослы, русыя юнак. Мінаева дзяцей схавалі ворагі, Мінаева дзеці сталі заложнікамі...

У зале ціха. Жанчыны, мужычкі, нават воіны, якія не раз глядзелі смерці ў твар, дастаюць з кішэняў хусткі, выціраюць слёзы. Фашысты расстрэльваюць дзяцей заложнікаў.

У душу ступаюць, па сэрцу скачуць з кінаэкрана пачуцця, балючыя словы:

Ліза... — залп.
Сярожа... — залп.
Зіна... — залп.
Міша... два годзікі... — залп.

У чорнай скруціны, пачарненыя, нібы з чорнага дрэва высечаны, стаяць бацька Міня. Стаяць горад працяжы людзі...

— Вядзі нас, бацька!..
Зямля гудзе, зямля гарыць пад нагамі акупантаў.

Круціцца лентка. Новыя кадры на экране. Смелы партызанскі налёт на воражы гарнізон у палескім гарадку. Вяселье, рашучы хлопец уварваўся ў вясельную каманду. На стале рэчка, кінуўся ў мітусні, тэлефонная трубка. Партызан падняў яе: «Ало?» і пачуў: «На прывадае стаяў фіюралі! Хто гаварыць?» А ён быў аўтам, гэты хлопец з Палесся. «Генерал Пушча» — гаркнў ён.

Трубка, папархнуўшыся, замоўкла.

Гітлераўскія генералы, стратэгі вермахта думачылі свае нягуды і правалы на франтах, спасылаліся на клімат Усходу: «Там генерал Мароз», Хлусня! Тут генерал Пушча, генерал Мужнасць, генерал Адплата, генерал Народ-Неакура. Гэта вельмі дакладна, удаля перадае і тэкст песні, напісанай Анатолем Вялюгіным для фільма.

Запелі мы, Пушча-неакура,
На зялёных кронах —
Лесавых пагонах —
Ваварыцэў зоры,
Беларусь зоры...
Волга, Вісла, Слава,
Свет увесь вылучыць
Карапуць слава
Генерала Пушча...

Поўныя шчырасці і сардэчнай шчыльнасці, у якіх раскванасца аб сустрачы старыя маці-партызанкі Ганны Васільевы Рылковай са сваім нарачыным сынам узбекам Мамадал Тымвалдавым, якая яна прытуляла, схававала ад нямецкіх карнікаў у горкія дні вайны...

«Даіце вашу руку, Ганна Васільевна, маленькую, пішчотную прапуюную руку», — абдымае, палуе я нарачыны сын узбек...

А вось у доміку Першага з'езда РСДРП сустраляцца два сябры. Хто яны? Гэта людзі незвычайнай біяграфіі. Казімір Петрусевіч, доктар біялогіі, прафесар Баршчэўскага ўніверсітэта, Уладзімір Румянцаў — сям'я мінскага чыгуначніка Пятра Румянцава, у доміку якога адбылася Першая з'езда. Казімір Петрусевіч пазнае партрэт свайго бацькі — Казіміра Петрусевіча, дэлегата Першага з'езда, вядомага адваката, ваяны Шлісельбургскай краіны, праўдзец якога быў братам генерала Парыжскай камуны Яраслава Дамброўскага...

Петрусевіч і Румянцаў ідуць па плошчы Перамогі, дзе трагедыя вечны агонь...

У сёння ў ім жылым, адбыты вайны пакуты і гадзі:
Відзець счарнелыя бланкі,
Крўвай няглыта сляды...
У рудоме па плошчы Мінска
Стаяць ваяенныя парой...
Пад небам зорка абеліска
Абвіта аснаю зарой...

Пад высокую зарою нашай яснае явы ідзе наша жыццё, ідзе дзіцячы садзік пасчаным берагам, а мора шуміць, коціць свае хвалі на валуны, на сонечны бераг. Хораша, светла, дзірчына завяршаецца гэты праўдзёвы, суровы і шчыры фільм.

Добры помнік героям, жывым і мёртвым, стварылі нашы беларускія кінадакументалісты — сцэнарыст Анатоль Вялюгін і рэжысёр Іосіф Вейняровіч. Высокай ацэнкі заслугоўвае іх праца.

Антон БАЛЕВІЧ.

«Застаўшыся з маленства на вайне...»

Кніга вершаў Н. Гілевіча «Перазовы» прасякнута вялікай сямуюнай любоўю да роднай зямлі, народных традыцый, матчынай мовы. Чытаючы кнігу, мы увесць ча адчуваем і роднасць паэзіі Н. Гілевіча з народнай творчасцю, з беларускай народнай песняй.

Нам шмат гаворыць тая пашана, беражлівасць, тое калапалівае стаўленне да духоўных багаццяў народа, што ўласціва многім вершам кнігі «Перазовы», бо гэта — арганічная якасць светапогляду паэта. Калі ён хвалюецца, думаючы, «як дзіка, як нядабына мы пераю ставіліся да старыні, то за гэтым добра відзець клопат паэта аб апалетках плодзіма і паэта даўнае змаства. Пра родны край свой паэт піша з пашчотай і замілаванасцю:

Край мой беларускі, край!

Дай мне прыгартуцца, дай!
Да твайго ляснога
Вераснога долу,
Дзе так шчыра многа
Выпала на долю,
Дай жа прыгартуцца, дай!

Пакуцце любі да роднага краю
У кнізе «Перазовы» шырокае і багатае, у ім месціцца і захлпенне родным ковадзім, і думкі аб шматпакутным лёсе народа, і ўспаміны аб апошняй вайне, і прыязнасць, павага да культуры і гісторыі іншых народаў.

Вялікая ніжа вершаў «За Бугам, за Дунаем і над Саваі» прысвечана Балгарыі і Югаславіі, з якімі ў пэра даўнае змаства. Гэта натуральна для Ніла Гілевіча: выказвае любасць да родных кінці і захлпення «язычакімі скрыпкімі чыркунам на пагорках варненскіх, і дзівоснымі фроска-

мі і ўзорамі ў Шкоцкім музеі мастацтва.

Асабліва страснацю вылучаюцца ў кнізе вершы з раздзела «Гарчы, гарчы мяя Лягошчына». Колькі драматызму, колькі асабістага болю ва ўспамінах аб вайне!

Ты кажаш, я не ведаю вайны,
Што мне было тады гадоў
Чаму ж яна мая забрала сні?
На ўсё жыццё наперад сні забрала!

Памяць вайны... Страшная бяда дзяўчыні Гэл, над якой пакуціліся фашысты; Гібель маленькай Манькі, якая любіла чыровыя касынікі; «З маёму чыровыка Манька лжыла — цёк па шыцкіх кудзельных касцічкі чыровыя»; трагедыя спаленай дачкі Лягошчыны — усё гэта жыццё ў памяці паэта незагойным болям.

Ал. Марціновіч. Неслабокае сэрца паэта. «Вятчын Мінск», 27 чэрвеня 1968 г. В. Несцяровіч. Запрашэнне на перазовы. «Мінская праўда», 29 чэрвеня 1968 г.

УЛАДЗІМІР ДУБОўКА. Аповесць «Жуўтая акацыя»
А. Лойка, Ю. Пшыроў. У новым жанры. «Полымя», № 12, 1967 г.
В. Машноў. І сцяжына баяным шляхам стаіць. «Літаратура і мастацтва», 16 студзеня 1968 г.
В. Пшыроўка. Цінава і павучальна. «Беларусь», № 12, 1967 г.

ВІКТАР КАВАЛЕНКА. Зборнік літаратурна-крытычных артыкулаў «Давер»
В. Бурян. Давер да жыцця, давер да літаратуры. «Літаратура і мастацтва», 21 мая 1968 г.
Р. Бязознік. Слова жывое і дзейнае. «Беларусь», № 8, 1968 г.
Я. Усман. З палемічным запалам. «Полымя», № 8, 1968 г.

ІВАН НАВУМЕНКА. Раманы «Сасна пры дарозе» і «Вецер у соснах»
Д. Бугаў. Тэма традыцыйная, але... «Беларусь», № 3, 1968 г.
П. Дубоўка. Выпрабаванне чалавечай годна-

Больш пэра кранае і нашы сэрцы, і перад вачыма ўстае ўжо вялікая Лягошчына — шматпакутная Беларусь у гды Вялікай Айчынай вайны, нас трываючы і сённяшні воіны, лёс гераічнага Вятчана, дзе істотне неба, пагражамы, дзе «бомбы сыпаліца, як пшаскі...» і калі паэт гаворыць:

Застаўшыся з маленства на вайне,
Каб гэта скончылася ўсё — не мне.
Каб гэта ўсё не стала доляй сына,

я аднаго хачу, мая кравіна:
Каб гэта скончылася ўсё — не мне.
Каб гэта ўсё не стала доляй сына,

мы далучаемся да яго выпакутаваўшы спру.
Кніга Ніла Гілевіча «Перазовы» хвалюе нас, нам прыйшоўся па дзусі яе партызанскі запал, яна трывала сувязь з часам, з жыццём народа.

Т. ГАРЭЛІКАВА, студэнтка БДУ імя У. І. Леніна, Л. ФРЭЙД, загадчык бібліятэкі № 11 г. Мінска.

НАРАДЖЭННЕ ПРЫГАЮСЦІ

Імя Арлена Кашчурвіча добра вядома кожнаму з аматараў беларускай кнігі. Яго становіцца графічныя лісты карыстаюцца поспехам на распубліканскіх, усесаюзных і замежных выстаўках выяўленчага мастацтва. Рада, што творы аднаго з нашых вядучых графікаў — станковае серыя «Майстры» і мастацкае афармленне кулавай пазмы «Курган» — вылучаны на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР.

Мне здаецца, гэтыя работы, які бы падгалюныяць шматлікія творчыя здабыткі мастака, які працуе многа і паспяхова. Яны сведчаць пра Арлена Кашчурвіча як пра графіка спела савецкага, сапраўды нацыянальнага.

Серыя лістоў «Майстры» пра нараджэнне прыгаюсці. Пра людзей славагата нашага шкызаводна «Неман», пра гатую серыю, які і пра афармленне «Кургана», шмат пісалі. Таму абмяжоваць толькі тым, што падкрэслюе мастак глыбока пранімае ва ўнутраны свет персанажу. Майстры «Немана» — нашы сучаснікі, духоўна багатыя, працуючыя. Якія яны прыгожыя ў працы сваёй, якія натхненныя.

А воль гераі кулавай пазмы — з усімі прыкметамі свайго часу, змрочнага мінулага. І — зразумела — з усімі асаблівасцямі характара, акрэсленым пазтам. Арлен Кашчурвіч глыбока прачытаў тэкст, стварыў ілюстрацыі на ўзроўні тэксту.

Такія творы — вартыя прэміі.

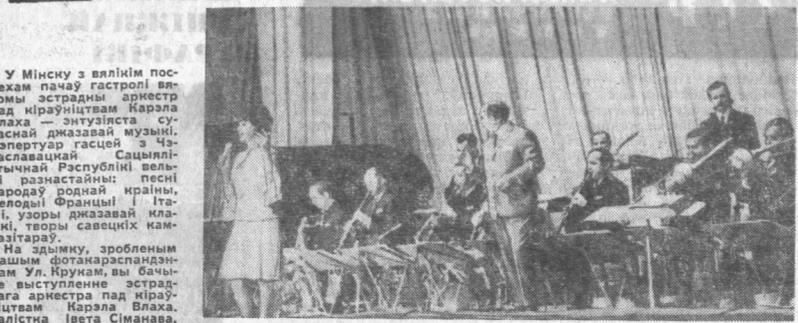
Н. КАВАЛЕНКА, журналіста.

РАСКАЖЫЦЕ НАМ...

6 жніўня ў «Літаратуры і мастацтве» быў апублікаваны хвалючы чалавечы дакумент — пісьмо настаўніцы Марыі Падвойскай «Гэты боль ніколі не сціхне». Названае пісьмо — своеасоблівы водрук на змешчаную ў газеце карэспандэнцыю пра дзімкі кінамастак «200 Ліліцэ».

Як аўтары кінамастак, якая, дарчы, і пабудавана на расказе людзей, што чудаў вырваліся з рук гітлераўскіх карнікаў у гады Айчынай вайны, мы з глыбкім хваляваннем прачыталі пісьмо Марыі Падвойскай — яшчэ адна яркае сведчанне супраць фашызму.

Пра газету «Літаратура і мастацтва» мы зяртаемся з просьбай да ўсіх, каму выпала быць сведкам

У Мінску з вялікім поспехам пачаў гастрольны поезд Беларускага дзяржаўнага аркестра пад кіраваннем кіраўніцтвам Карэла Влэха — энтузіяста сучаснай дыжавай музыкі. Рэпертуар гастрэй — хэві-мелоды Францыі і Італіі, узоры дыжавай класікі, творы савецкіх кампазітараў.

На здымку, зробленым нашым фотакореспандэнтам У. Крукам, вы бачыце выступленне эстраднага аркестра пад кіраваннем Карэла Влэха. Салістка Івета Сіманова.

ВЫСОКАЯ МАСТАЦКАЯ КУЛЬТУРА

ПАКАЗВАЕ АПЕРТА З КУЗБАСА

Тэатр з Кемерава прыехаў у Беларусь упершыню, таму мінчане ішлі на яго першы спектакль з пэўнай напярэжанасцю. Але ён, гэты першы спектакль, развязаў усе сумненні. У той вечар на сцэне аркувага Дома афіцэраў ішла музычная камядзя амерыканскага кампазітара Ф. Лоу «Мая чароўная лэдзі», твор, які адносіцца да жанру так званых мюзіклаў, музычных спектакляў, дзе выкарыстоўваюцца самыя розныя сродкі паказу — ад сучаснай эстраднай музыкі і хараграфіі і аж да оперы. Мюзікл упершыню з'явіўся ў ЗША яшчэ ў канцы мінлага стагоддзя і цяпер заваяваў папулярнасць і заняў трывалае месца на сцэне.

Т. Гавага «прачытала» музычную п'есу ў востра сучасным ключы. «Мая чароўная лэдзі» — спектакль высокага сацыяльнага гучання. Гісторыю пра вільную прадаўшчыцу кветак, што стала раптам «лэдзі», рэжысёр «чытае» як публіцыстычна, палымані сцэнічны твор. Спектакль уключае хараство вышэйшага паўшчынаў простага чалавеча «з вуліцы», яго душэўную чысціню і пацудоўнасць гадзіцы.

А з добрай выдумкай, сур'ёзна і разумна вырашаны многія сцэны спектакля. Асабліва тая, дзе Элза Дулітл авалодвае складаным мастацтвам роўнапраўнага жыцця ў доме Генры Хігінса. Вынаходліва пастаўлены рэжысёрам масавыя эпізоды, у якіх вільныя натоўп жыве, рухаецца, бурліць у кіпенні страстей, танцуе, спявае і смяецца, — усё гэта робіцца натуральна, жыццёва верагодна. Зазначаю спецыяльна, што артысты хору настолькі ўжываюцца ў свае сіпльня, але артысты ролі, настолькі тонка адчуваюць музыку, што на працягу спектакля ні разу не «звартаюць увагі» на дырыжорскую палачку, а гэта вельмі рэдка бывае ў музычных спектаклях. Старажына музычная апрацоўка харавых сцэн, не гаворачы ўжо пра салістаў, выдатна і сведчыць тамса пра культуру тэатра. У гэтым — вялікая заслуга і хормайстра І. Юрчэвіч.

Створаны стройны ансамбль, у якім кожны з пераняваў заняў сваё месца, ансамбль, у якім паводзіны і ўчынкі героўў сталі лагічна апраўданымі, трывала ўзаемазвязанымі, а самі героі — пераканаўчымі і жыццёва праўдзлівым.

Такая пераканаўчая і жыццёвая, Элза Дулітл у выкананні заслужанай артысткі РСФСР Г. Епіфановай. Актрыса раскрывае вобраз сваёй гераліні з бяспакое спраўданага таленту. Яе Элза чароўная і прывабная нават у самых першых сценах, калі за вонкавай вулгарнасцю гэтага пудоўнага «лэдзіцкі» адчуваец чужае сэрца, доброму душы, якой розум. Яна прыгожая і чароўная і ў наступных эпізодах, калі быццам бы пакароўліва, але ўнутрана пратэстуючы, аддае сьлёзу ва ўладу «поруцы» прафэсара Генры Хігінса — ці можа дэлячыцца з «гарадскоў Украіны» стаць прыстойнай чалавечкай? Хвалюе яго Элзін нараджэнне жанчыны, горды, незалежнай, якая кахае і пакутуе. Ад каменці — амаль да трагедычнага ўзлётаў. Багаты амацянальны дыялязон актрысы!

Народны артыст РСФСР А. Баброў, які іграе Альфрэда Дулітла, мне думаецца, стварыў самы значны па сацыяльнай апертажнай пастаўнае, дзе ўсё захавала і, падкрэсліваючы, абуджае роздум над сацыяльнымі праблемамі. Мінчане ўдзячны за радасць, якую госці з Сібіры прынеслі ім сваім таленавітым і вясёлым мастацтвам.

З вялікім творчым імпульсам іграюць удзельнікі спектакля з поўнай самадэкай выступаюць кожны выканаўца роляў. «Мая чароўная лэдзі» — спраўданы апертажна пастаўнае, дзе ўсё захавала і, падкрэсліваючы, абуджае роздум над сацыяльнымі праблемамі. Мінчане ўдзячны за радасць, якую госці з Сібіры прынеслі ім сваім таленавітым і вясёлым мастацтвам.

Алена РАКАВА.

Сябраўская размова.

СІЛА, СПРЫТ, ПРЫГАЖОСЦЬ!

«Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.» — Я прыпыліваўся тэкой жэ думкі. Тыпавыя праякты, якія прыслыла нам інстытут «Саюзспартпракт», мяюць вялікія хібы. Яны вельмі адназначны і носіць калі можна так сказаць, пераважна характар «апаляцый». А ці трэба абавязкова ставіць спартыўны палытэ скажам, у рабыным цэнтры Д і палцы, якія мы будзем, як правіла, вельмі грувасткія, цяжкія і зноўкі, і ў сярэдзіне. Мала шкла, вельмі мала паветра... Ну, і, вядома, дорэга...

— Дарэчы, гэты спіс нашымі беларускімі імёнамі, якіх ведаюць ва ўсім свеце. Гэта ідэальны молат Рамаўдэ. Клім, Барэц Александр, Мядзведзь, гімнастка Ларыса Петрык, фехтавальшчыкі Ніканчык, Смялякоў, Самусенка і Навікава, веласпедіст Бякуш, легкаатлет Самея і многія іншыя. Дарэчы, усе названыя вышэй спартсмены з'яўляюцца членамі савецкай алімпійскай зборнай, якая пседае на сусветную алімпіяду ў Мехіка. Калі на мінуту сусветнай алімпіядзе наш кунозс у савецкую зборную складуць 6—8 чалавек, дзе сёлета ўдвая болей.

— Як я разумею, для таго, каб пастаянна падтрымліваць высокую вынікі ў спорце, трэба мець моцны тыл, магутны рэзерв патэнцыянальных чэмпіёнаў. Як з гэтым абставяць справы ў нас?

— Гэта адна з найбольш важных праблем у спорце. Але перш чым перайсці да яго, дазволю сабе закрануць адно пытанне, якое ляжыць у той жа плоскасці. Дарэчы, добры спартсмен павінен актыўна выступаць? Калі вы хочаце з спецыяльнай літаратурай, дык заўважылі, што тут няма аднолькавай думкі. Адны лічаць, што да першага паражэння, другія — да пэўнага ўзросту, трэцяя — пакуль сам, як кажучы, не сыйдзе з поля. Але што значыць — да першага паражэння, ці нават некалькіх паражэнняў, калі ў нас

з выхаваным спартсменаў у агульнаадукацыйных школах мы ўжо гаварылі. Але, нават, калі школьнікі — юнак ці дзяўчына зарэкаменуюць себе таленавітым спартсменам, усё роўна пасля заканчэння школы мы губляем іх. Чаму? Таму, што рэцтва сувяз паміж выпускнікам і іх школьным трэнерам-выхавателем.

— Мы не задаволены падрыхтоўкай спартсменаў у нашых вышэйшых навучальных установах. Па штатным раскладзе тут ёсць толькі выкладчыкі фізікультуры, якія праводзяць заняткі па агульнай праграме фізічнай падрыхтоўкі. А мы тым, у многіх зарубежных краінах універсітэты — асноўная кузня спартсменаў высокага класа.

У нас ішч існуе праблема трэнераў. Добры трэнер, як кажучы, не вагу золата. Некаторыя думкаюць, што кожны выдатны спартсмен можа быць і выдатным трэнерам. Гэта дэяк не так. Мала паказаць, як трэба правільна скажам, валодаць мячом у футболе. Трэба быць ішч тонкім псіхалагам, выхавателем.

Я заўважаю майму субсэдыніку, што часам, пры падрыхтоўцы, выхавані спартсменаў выпадае з-пад увагі маральны, этычны бок праблемы. Галы, чыны, секунды робяцца камязай. Чалавек месціцца не бывае ў кіно, тэатры, нічога не чытае, нічым не цікавіцца, акрамя аднаго, — як палепшыць спартыўны вынік. Мне даводзілася сустракацца з такімі спартсменамі — вельмі абмежаваны, нецікавыя людзі...

— Не буду спрачацца — ёсць і такія. Але я бару на сабе адказнасць сказаць, што з кожным годам іх становіцца ўсё менш і менш. Я правіла, нашы спартыўныя майстры — германічна развітыя людзі. Вазміце да прыкладу футбольную каманду, што абараняе гонар рэспублікі. Амаль усе футбалісты маюць або вышэйшую адукацыю, або закончылі школу трэнераў, ці працягваюць вучыцца.

Увогуле, многае залежыць ад трэнера, ад яго інтэлекту. Я раю вам пазнавацца з трэнерам нашай зборнай па мастацкай гімнастыцы Людмілай Васьілеўнай Лобавай-Місінкі. Кію цудоўна дзядучэ яна выхоўвае Людміла Васьілеўна і яе выхаванкі не пранукаюць ніводнага балетнага спектакля, часта ходзяць на сімфанічныя канцэрты.

У заключэнне свайго інтэрв'ю Валяцін Паўлавіч напамінае аб вялікіх клопатах, якія працягваюць партыя і ўрад аб развіцці фізікультуры і спорту.

— Аднаму з праўдзліва гэтах клопатаў, увагі, гаворыць ён, — з'яўляецца аднаўленне ўмягароджанне групы савецкіх у чым ліку і беларускіх, спартсменаў ордэна і медаліамі.

Я дзякую Валяціну Паўлавічу за інтэрв'ю і ад імя чытачоў «Літаратуры і мастацтва» віншую яго і ў яго сабе ўсіх фізікультурнікаў і спартсменаў рэспублікі з надыходнымі святам — Усеаюнаўніым днём фізікультурніка.

Шчаслівых старту, сябры! М. ЗАМСКІ.

НАВІНЫ КІНАМАСТАЦТВА

КІНАНАРАДЖЭННЕ ВІРЬНЕЙ

Зайздросні лёс у аповесці і п'есы Лідзіі Сейфулінай «Вірынея». Гэта п'еса ўпершыню з'явілася на афішчах чатыры дзесяцігоддзі назад, змяняючы сабой прыход у тэатр новай рэвалюцыйнай драматургіі, і з таго часу не выходзіць са сцэны. Паспяхова ідзе «Вірынея» і сёння ў тэатры імя Яўгена Вахтангава. Значнай падзеяй у развіцці савецкага музычнага тэатра стала нараджэнне аднайменнай оперы кампазітара Сяргея Слонімскага.

Цяпер да гэтага твора звярнуўся кінематограф. На студыі «Ленфільм» рэжысёр Уладзімір Фейн ставіць фільм «Вірынея». Ёсць шэраг разказвае выканаўца галоўнай ролі актрыса Людміла Курсіна:

— Работа над гэтым вобразам для мяне глыбока важная, я б сказала, — прычыноў. І не толькі таму, што гісторыя Вірынеі, ад яе разгуднага, стыхійнага бунту да сяджоднага разумення рэвалюцыі, — тыповая і важная для правільнага ўспрыняцця духоўнага жыцця сялянства на такім гістарычным рубжы, як Расія семнацатага года.

Але калі б толькі ў гэтай рэканструкцыі мінутага была каштоўнасць п'есы, ёй, напэўна, не давалі б прыжыць такое доўгае сцэнічнае жыццё.

Дэягалець гэтага твора ў мастацтве, з якім Сейфуліна ўзнавіла вобраз рускай жанчыны ва ўсёй яго шматграннасці, супярэчліва і гадзіны ваіны. У жорсткага змагання за год і чвэрць Брэслаў (цяпер Урошля) варожай кудэй быў сямроўна паранены Герой Савецкага Саюза палкоўнік Васіль Снопенка. Але выканаўца асноўную волю загінутага ваіна, баваў тазаршыш пахаваў і яго ў Сандарыі — польскім гарадзе, які ён вызваляў некалькі месцаў назад і быў першым яго камендантам. Есць цяпер у гэтым гарадзе вуліца, якая носіць імя героя. Беражліва заахоўваюць працоўныя народнай Польшчы памяць аб ім.

Пра гэта расказана ў першых кадрах новага савецка-польскага дакументальнага фільма «За вашу і нашу свабоду», пастаўнаю якая аніцывілі Цэнтральныя студыі дакументальных фільмаў (Масква) і Варшаўская студыя дакументальных фільмаў. Фільм асвятляе пра польска-савецкае братэрства з зброй, пра тое, што заахоўваюць у сваёй памяці мільёны людзей.

Аўтары нарышы — савецкі кінадакументаліст Леанід Махнач і польскі рэжысёр Людвік Персіні ставілі перад сабою задачу гістарычнага даследавання — паслядоўна і сістэматычна. Аўтары заародзілі ўвагу на паказе самадэкаў і патрыятызму польскага народа, нараджэнні і ўмацаванні яго баявой дружнасці з савецкім народам, дружбы, якая адраділа і Варшаўу і Польшчу.

У фільме шырока выкарыстаны цікавы дакументальны матэрыял, які дае ўражэнне нарышу гістарычных падзей. Нельга б хваліцца багаччэ варварскае разбудаванне пастану Варшаўу, паліцыйскіх пераўтварэнняў, польскіх партызан. Па ініцыятыве спаруднаў патрыятаў Польшчы на савецкай зямлі пачалася фарміраванне Першай нацыянальнай дывізіі імя Касцюшкі. І ёсць падвяска Леніна на Беларуска 12 настраічна 1943 года гэтай дывізіі прыняла першы бой, яе бацькі пазвалі узору мужнасці і гералду. Кінадакументалісты ў свой час адлюстравалі вызваленне савецкімі і польскімі ваінамі першых кіламетраў тэрыторыі Польшчы, першага яе вялікага горада Люблін, які стаў часовай сталіцай краіны.

Савецкая Армія прышла на зямлю Польшчы як сябар і вызваліцельніца. І калі сінні рэдуе воля прыгнучану-горад Кракаў, дык гэта заслуга савецкіх ваінаў, якім наступіх якіх выратаваў гэты унікальны нутон польскай зямлі...

Аўтары нарышы «За вашу і нашу свабоду» вядомы польскі кінематографіст Людвік Персіні расказвае:

— Наша творчая садружнасць з савецкімі калагіамі была, як мне думаецца, выключна плённай. Фільм-спраўданне дзешчыца гэтай дружбы. Мне самому даводзіла быць удзельнікам раду падзей, пра якія апавядае нарыша. Чэрыць стагоддзі назад я прышоў у Першую польскую дывізію імя

Касцюшкі. Цінава, што наш рэжысёр па мантану Вацлаў Назмерчан быў у Варшаўе ў час паўстання, і яго можна ўбачыць у кадрах старой хронікі, што ўвайшлі ў наш фільм. Удзельнічалі зямсці кадры падзелу ланскай зямлі ў вызваленых раёнах Польшчы, эпізоды, знятыя амерыканцамі брайтанам і аўстраўцамі Герлаўцамі Варшаўе, і многія іншыя унікальны кадры хронікі. Было прадлежна да дваохсот хараліў метраў стару плёнкі, з якой мы адаралі каля дваох тысяч.

Прамера фільма адбылася ў Варшаўе ў кінаатэатры «Масква». Першыя польскія глядачы прылілі стужку вельмі добра. У час прэмерыі ў Варшаўе і ў іншых гарадах адбываюцца некаторыя не падзеі, глядачы ў зале вельмі ўхваляваліся, многія людзі пазнавалі на знаёме сабе і сваіх сяброў...

Нашу садружнасць з савецкім рэжысёрам Леанідам Махначам, якая пачалася паспяхова, мы хочам прадоўжыць. У хуткім часе пачнем работу над дакументальным фільмам пад ужонай назвай «Хараліў мажорскі» хараліў варшаўскай... У ім нам хочацца расказаць цэла і непарэзана пра падзеі нашых стагоддзяў, Тэлевізійныя і радыёныя праграмы будзем на такім прыпынку — Леанід дзядымае варшаўяна, а я — масквічоў.

Марк Тарн Рэдыска і Маркспандан А. ДН.

«ЗА ВАШУ І НАШУ СВАБОДУ» Савецка-польскі дакументальны фільм пра баявое братэрства

Першая праграма 17.00 — «Навіны» 17.10 — праграма перадач 17.15 — «Новыя ніглы». Аб зборніках вершаў Іліі Сіпанова і Юрася Свірына ў трыдзяткім царстве. Мультиплексіныя фільм 18.00 — «5-2». Штогоддзіны агляд 18.30 — «На рэліжыі». Перадача з Ульяўска 19.00 — «Клуб нінападарожнікаў» (М). 20.00 — «Каму служыць демократычны сацыялізм?» Удзяна інтэлекта філасофскіх навук В. І. Воўна 20.25 — «Крыніца каротметражнага фільма «Жніўненскія зоркі». Тэлевізійная наваіна 21.00 — «Фізіка» (М). 22.00 — «Староні музыкана календар» (М). 22.15 — «Марская апастанія». Канцэрт Удзяна адрэктара Ваенна Марскага Флоту СССР (М). 23.15 — «Толькі факты». Праграма перадач. «На сон надыходзіць» Музычная праграма

Другая праграма 10.05 — тэлевізійныя навіны (М). 10.15 — для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў «Душы прыроды» (М). 10.30 — «На палях краіны». Кінарэпартаж (М). 11.10 — тэатр тэлевізійнай наваіна «Душы прыроды» (М). 11.45 — «Вяселле» (М). 12.30 — для дашчэі «Званочкі». Канцэрт дашчэі масквіцкай самадэкаўніцы. Перадача з Кішынава 17.05 — тэлевізійныя навіны (М). 17.15 — для малодшых школьнікаў «Усе работы лобрыя» (М). 17.40 — «Прырода і чалавек». Дж. Пучані «Плэчч». Прамера тэлевізійнага музычнага спектакля (М). 18.30 — «Рэвюатаж з аднаго завада». Дакументальны наваіна рыс. 18.50 — для дашчэі «Алеся Піцан выпрацоўвае хараліў». Мастацкі фільм. 20.00 — фестываль самадэкаўніч ансамбляў народнага танца. Перадача з Кішынава.

Трэцяя праграма 9.00 — «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9.45 — тэлевізійныя навіны (М). 10.00 — з дзень наваінаў М. Музычная праграма (М). 10.30 — «Зароўе». Наваіна-папулярная праграма. Перадача з Ленінграда 11.00 — «Вялікія шкільны». Мастацкі тэлевізійны фільм (М). 12.00 — да Дня будзніцы «У адным мікрараёне». Рэпартаж з Ленінграда «Музычная шкільнак». 15.50 — развітанні з ідэямі лектарыя «Наваіноў арганаізацыю працы» у сельскую гаспадарку Перадача з Ленінграда «Чалавек на рабоце» 13.20 — дашчэі экран «Вусляя». Мультиплексіныя фільм 13.30 — тэлевізійныя навіны (М). 13.40 — «Вяселле і Ванька-Устанька». Прамера ялечнага спектакля. Перадача са Свардлоўска 14.30 — «Тэдыён бланкітна»

Чатырцятая праграма 8.55 — праграма перадач 9.00 — «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9.45 — тэлевізійныя навіны (М). 10.00 — з дзень наваінаў М. Музычная праграма (М). 10.30 — «Зароўе». Наваіна-папулярная праграма. Перадача з Ленінграда 11.00 — «Вялікія шкільны». Мастацкі тэлевізійны фільм (М). 12.00 — да Дня будзніцы «У адным мікрараёне». Рэпартаж з Ленінграда «Музычная шкільнак». 15.50 — развітанні з ідэямі лектарыя «Наваіноў арганаізацыю працы» у сельскую гаспадарку Перадача з Ленінграда «Чалавек на рабоце» 13.20 — дашчэі экран «Вусляя». Мультиплексіныя фільм 13.30 — тэлевізійныя навіны (М). 13.40 — «Вяселле і Ванька-Устанька». Прамера ялечнага спектакля. Перадача са Свардлоўска 14.30 — «Тэдыён бланкітна»

Пяты праграма 8.55 — праграма перадач 9.00 — «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9.45 — тэлевізійныя навіны (М). 10.00 — з дзень наваінаў М. Музычная праграма (М). 10.30 — «Зароўе». Наваіна-папулярная праграма. Перадача з Ленінграда 11.00 — «Вялікія шкільны». Мастацкі тэлевізійны фільм (М). 12.00 — да Дня будзніцы «У адным мікрараёне». Рэпартаж з Ленінграда «Музычная шкільнак». 15.50 — развітанні з ідэямі лектарыя «Наваіноў арганаізацыю працы» у сельскую гаспадарку Перадача з Ленінграда «Чалавек на рабоце» 13.20 — дашчэі экран «Вусляя». Мультиплексіныя фільм 13.30 — тэлевізійныя навіны (М). 13.40 — «Вяселле і Ванька-Устанька». Прамера ялечнага спектакля. Перадача са Свардлоўска 14.30 — «Тэдыён бланкітна»

Шасці праграма 8.55 — праграма перадач 9.00 — «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9.45 — тэлевізійныя навіны (М). 10.00 — з дзень наваінаў М. Музычная праграма (М). 10.30 — «Зароўе». Наваіна-папулярная праграма. Перадача з Ленінграда 11.00 — «Вялікія шкільны». Мастацкі тэлевізійны фільм (М). 12.00 — да Дня будзніцы «У адным мікрараёне». Рэпартаж з Ленінграда «Музычная шкільнак». 15.50 — развітанні з ідэямі лектарыя «Наваіноў арганаізацыю працы» у сельскую гаспадарку Перадача з Ленінграда «Чалавек на рабоце» 13.20 — дашчэі экран «Вусляя». Мультиплексіныя фільм 13.30 — тэлевізійныя навіны (М). 13.40 — «Вяселле і Ванька-Устанька». Прамера ялечнага спектакля. Перадача са Свардлоўска 14.30 — «Тэдыён бланкітна»

Семі праграма 8.55 — праграма перадач 9.00 — «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9.45 — тэлевізійныя навіны (М). 10.00 — з дзень наваінаў М. Музычная праграма (М). 10.30 — «Зароўе». Наваіна-папулярная праграма. Перадача з Ленінграда 11.00 — «Вялікія шкільны». Мастацкі тэлевізійны фільм (М). 12.00 — да Дня будзніцы «У адным мікрараёне». Рэпартаж з Ленінграда «Музычная шкільнак». 15.50 — развітанні з ідэямі лектарыя «Наваіноў арганаізацыю працы» у сельскую гаспадарку Перадача з Ленінграда «Чалавек на рабоце» 13.20 — дашчэі экран «Вусляя». Мультиплексіныя фільм 13.30 — тэлевізійныя навіны (М). 13.40 — «Вяселле і Ванька-Устанька». Прамера ялечнага спектакля. Перадача са Свардлоўска 14.30 — «Тэдыён бланкітна»

Восьмі праграма 8.55 — праграма перадач 9.00 — «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9.45 — тэлевізійныя навіны (М). 10.00 — з дзень наваінаў М. Музычная праграма (М). 10.30 — «Зароўе». Наваіна-папулярная праграма. Перадача з Ленінграда 11.00 — «Вялікія шкільны». Мастацкі тэлевізійны фільм (М). 12.00 — да Дня будзніцы «У адным мікрараёне». Рэпартаж з Ленінграда «Музычная шкільнак». 15.50 — развітанні з ідэямі лектарыя «Наваіноў арганаізацыю працы» у сельскую гаспадарку Перадача з Ленінграда «Чалавек на рабоце» 13.20 — дашчэі экран «Вусляя». Мультиплексіныя фільм 13.30 — тэлевізійныя навіны (М). 13.40 — «Вяселле і Ванька-Устанька». Прамера ялечнага спектакля. Перадача са Свардлоўска 14.30 — «Тэдыён бланкітна»

Дзевяці праграма 8.55 — праграма перадач 9.00 — «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9.45 — тэлевізійныя навіны (М). 10.00 — з дзень наваінаў М. Музычная праграма (М). 10.30 — «Зароўе». Наваіна-папулярная праграма. Перадача з Ленінграда 11.00 — «Вялікія шкільны». Мастацкі тэлевізійны фільм (М). 12.00 — да Дня будзніцы «У адным мікрараёне». Рэпартаж з Ленінграда «Музычная шкільнак». 15.50 — развітанні з ідэямі лектарыя «Наваіноў арганаізацыю працы» у сельскую гаспадарку Перадача з Ленінграда «Чалавек на рабоце» 13.20 — дашчэі экран «Вусляя». Мультиплексіныя фільм 13.30 — тэлевізійныя навіны (М). 13.40 — «Вяселле і Ванька-Устанька». Прамера ялечнага спектакля. Перадача са Свардлоўска 14.30 — «Тэдыён бланкітна»

Десяці праграма 8.55 — праграма перадач 9.00 — «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9.45 — тэлевізійныя навіны (М). 10.00 — з дзень наваінаў М. Музычная праграма (М). 10.30 — «Зароўе». Наваіна-папулярная праграма. Перадача з Ленінграда 11.00 — «Вялікія шкільны». Мастацкі тэлевізійны фільм (М). 12.00 — да Дня будзніцы «У адным мікрараёне». Рэпартаж з Ленінграда «Музычная шкільнак». 15.50 — развітанні з ідэямі лектарыя «Наваіноў арганаізацыю працы» у сельскую гаспадарку Перадача з Ленінграда «Чалавек на рабоце» 13.20 — дашчэі экран «Вусляя». Мультиплексіныя фільм 13.30 — тэлевізійныя навіны (М). 13.40 — «Вяселле і Ванька-Устанька». Прамера ялечнага спектакля. Перадача са Свардлоўска 14.30 — «Тэдыён бланкітна»

ПАРТРЭТ СУЧАСНІЦЫ ПУШКІНА

Нядаўна Усеаюнаўні музей А. С. Пушкіна набыў мініяцюры партрэта маладой жанчыны, апраўнай і прычаснай яе модзе першай палавіны XIX стагоддзя. Вялікі люб, прамы нос, бланкітныя вочы. На адвортным баку рамкі напісана: «Камяроўска». Але надпіс зроблены аўна нядаўна і сведчыць пра перанява партрэта не можа.

Сярод знаёмых Пушкіна быў граф Ягор Яўграфавіч Камяроўскі. Вядома, што за два тыдні да паўдому з Дантасам, 15 студзеня 1837 года, Пушкін папраўс Камяроўскага парадчы яму якую-небудзь кнігу аб дулі.

Камяроўскі быў жанаты на Соф'і Венеціянавай, сястры пэтра Дзімітрыя Венеціянава, далёкага сваяка Пушкіна.

Пэтр Дзімітрыі Венеціянаў абраў стаць славао рускай пэзіі, але ранняя смерць абарвала яго жыццё ў 22 гады.

Але вернемся да мініяцюры. Пакладзеце побач з ёю партрэт Дзімітрыя Венеціянава і ўгледзіцеся ў абодва твары. Падобствам задуляюцца. Вяспрэчна, сястра. Значыць, сапраўды Камяроўска. Тая саваля, якая зрабіла прыпіску ў пісьме сваёй маці — Анны Мікалаеўны Венеціянавай, адрававаным бацьку А. С. Пушкіна хутка пасля гібелі пэтра, у савкавіку — красавіку 1837 года.

«Ваша пісьмо было для нас як дэзвол Вам напісаць, добры і паважаны Сяргей Львовіч. Мы бялісь быць і назіраемі ў нашых судзіаньнях, такіх мізэрных перада Вашым горад, але верце, што нашы думкі заўсёды з Вами...»

Ад партрэта Камяроўскай не хочацца адрываць вачэй.

Яшчэ некалькі слоў аб партрэце. На свале-шарым фоне мініяцюры супрацоўнікі музея разгледзілі дзве лэдзіцкія літары, якімі звычайна падпісвалі некаторыя свае работы французскі мастак Ж. Віўен. Гэты мастак пацаваў у Расіі ў 1820-30 гадах. З